

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 638-sон qarori (2021) maxsus ta’lim tizimida zamonaviy yondashuvlarni joriy etishni qo‘llab-quvvatlaydi, bu esa refleksiv kompetentlikni rivojlantirishda muhim qadamdir[²²].

Refleksiyada zamonaviy yondashuvlar

Zamonaviy ta’lim tizimida refleksiyada innovatsion yondashuvlar tobora keng qo‘llanilmoqda. White R. (2021) ta’kidlaganidek, raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlar refleksiyani yanada samarali qilishda muhim vosita sifatida qaralmoqda[²³]. Zamonaviy yondashuvlar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- **Raqamli refleksiya vositalari:** Onlayn jurnallar, ilovalar va platformalar orqali refleksiyani tizimli qilish.
- **Virtual reallik (VR):** Ta’lim jarayonlarini simulyatsiya qilish orqali refleksiv tahlilni rivojlantirish.
- **Sun’iy intellekt (AI):** Pedagoglarning faoliyatini tahlil qilish va moslashtirilgan refleksiya strategiyalarini ishlab chiqish.
- **Xalqaro tajriba almashinuv:** Xorijiy refleksiya metodlarini mahalliy ta’lim muhitiga moslashtirish[²⁴].

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yildagi PQ-4860-sон qarori maxsus ta’lim sohasida zamonaviy yondashuvlarni joriy etishni qo‘llab-quvvatlaydi, bu esa refleksiyaning samarasini oshiradi[²⁵].

Xulosa

Pedagogik faoliyatda refleksiya intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitishda muhim kompetentsiya sifatida pedagoglarning professional samaradorligini oshiradi. O‘z-o‘zini tahlil qilish, obyektivlik, maqsadlarga yo‘naltirilganlik, doimiy jarayon va hamkorlik kabi tamoyillar refleksiyani amalda qo‘llashda asosiy rol o‘ynaydi. Yozma tahlil, guruh muhokamalari, superviziya, o‘quvchilarining fikr-mulohazalarini tahlil qilish va o‘z-o‘zini baholash vositalari refleksiyani tizimli va samarali qiladi. O‘zbekistonda maxsus ta’lim tizimining rivojlanishi, ayniqsa inklyuziv ta’lim va zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi, refleksiyaning ahamiyatini yanada oshiradi. Ushbu bo‘limda keltirilgan tahlillar va adabiyotlar refleksiyaning mohiyati va o‘rnini chuqur tushunishga yordam beradi va o‘quv qo‘llanmaning keyingi bo‘limlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

6.2. O‘z faoliyatini tahlil qilish metodlari

O‘z faoliyatini tahlil qilish metodlari oligofrenopedagogik faoliyatda refleksiv kompetentlikning muhim tarkibiy qismi sifatida pedagogning professional samaradorligini oshirish, o‘quvchilar bilan munosabatlarni yaxshilash va ta’lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. Ushbu metodlar pedagogga o‘z ishini tizimli ravishda baholash, kamchiliklarni aniqlash va yangi

strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi. Ushbu bo‘limda o‘z faoliyatini tahlil qilish metodlarining mohiyati, turlari, qo‘llanilishi va ahamiyati o‘zbek va xorijiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi. Matn Izbulayeva G. (2022, 2023), Aytmetova S.T. va boshqalar (2000), Mutualipova M.J. va Xodjayev B.X. (2014), Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023), shuningdek, Vygotskiy va Luriya kabi olimlarning ishlariga asoslanadi. Bo‘limning maqsadi – o‘z faoliyatini tahlil qilish metodlarining intellektual nuqsonli bolalar bilan ishlashdagi o‘rnini chuqur tahlil qilish va ularning ta’lim jarayonidagi ahamiyatini aniqlashdir.

O‘z faoliyatini tahlil qilishning mohiyati

O‘z faoliyatini tahlil qilish pedagogning o‘z ishini, qarorlarini, o‘quvchilar bilan munosabatlarini va ta’lim natijalarini tizimli ravishda baholash jarayonini anglatadi. Bu jarayon refleksiv kompetentlikning asosiy qismi bo‘lib, pedagogga o‘z faoliyatidagi muvaffaqiyat va kamchiliklarni aniqlash, shuningdek, ta’lim jarayonini yaxshilash yo‘llarini topish imkonini beradi. Izbulayeva G. (2022) ta’kidlaganidek, “o‘z faoliyatini tahlil qilish pedagogning professional o‘sishi va ta’lim jarayonining sifatini oshirish uchun muhim vositadir”^[^1]. Ushbu jarayon quyidagi maqsadlarni ko‘zlaydi:

- O‘z faoliyatidagi kuchli va zaif tomonlarni aniqlash.
- O‘quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ta’lim strategiyalarini ishlab chiqish.
- Professional xatolar va kamchiliklarni bartaraf etish.
- Ta’lim muhitida samarali va ijobiy munosabatlarni shakllantirish^[^2].

Aytmetova S.T. va boshqalar (2000) ta’kidlaganidek, intellektual nuqsonli bolalar bilan ishlashda o‘z faoliyatini tahlil qilish pedagogga o‘quvchilarning sekin rivojlanish jarayonlariga moslashish va ularga mos yondashuvlarni shakllantirish imkonini beradi^[^3].

O‘z faoliyatini tahlil qilishning asosiy tamoyillari

O‘z faoliyatini tahlil qilish bir nechta asosiy tamoyillarga asoslanadi. Mutualipova M.J. va Xodjayev B.X. (2014) quyidagi tamoyillarni ajratib ko‘rsatadi:

1. **Tizimlilik:** Tahlil jarayonining muntazam va doimiy ravishda amalga oshirilishi.
2. **Obyektivlik:** O‘z faoliyatini xolis va haqqoniy baholash, shaxsiy noto‘g‘ri qarashlardan qochish.
3. **Maqsadlarga yo‘naltirilganlik:** Tahlilni ta’lim jarayonini yaxshilash va o‘quvchilarning rivojlanishiga xizmat qilish uchun qo‘llash.
4. **Refleksiv yondashuv:** O‘z xatti-harakatlarini, his-tuyg‘ularini va qarorlarini chuqur tahlil qilish.
5. **Hamkorlik:** Hamkasblar yoki supervizorlar bilan birgalikda tahlil qilish orqali yanada samarali natijalarga erishish^[^4].

Vygotskiyning “yaqin rivojlanish zonası” tushunchasi o‘z faoliyatini tahlil qilish bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, pedagogning o‘quvchilarining potentsial imkoniyatlariga mos ravishda o‘z strategiyalarini qayta ko‘rib chiqishini ta’kidlaydi[⁵].

O‘z faoliyatini tahlil qilish metodlari

O‘z faoliyatini tahlil qilish intellektual nuqsonli bolalar bilan ishlashda turli metodlar orqali amalda qo‘llaniladi. Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023) quyidagi asosiy metodlarni ajratib ko‘rsatadi:

1. **Yozma refleksiya:** Darslar va o‘quvchilar bilan munosabatlarni yozma shaklda tahlil qilish.
2. **Guruh refleksiyasi:** Hamkasblar bilan birqalikda tajriba almashish va muhokama qilish.
3. **Superviziya:** Mutaxassislar yordamida o‘z faoliyatini tahlil qilish.
4. **O‘quvchilarining fikr-mulohazalarini tahlil qilish:** O‘quvchilarining xattiharakatlari va ta’lim natijalarini baholash.
5. **Raqamli vositalardan foydalanish:** Refleksiyani tizimli qilish uchun zamонавиев texnologiyalardan foydalanish[⁶].

1. Yozma refleksiya

Yozma refleksiya o‘z faoliyatini tahlil qilishning eng keng tarqalgan va samarali metodlaridan biridir. Jurayev B.T. (2020) ta’kidlaganidek, yozma refleksiya pedagogga o‘z faoliyatidagi muvaffaqiyat va kamchiliklarni aniqroq tushunishga yordam beradi[⁷]. Bu metod quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- **Dars jurnallari:** Har bir darsdan so‘ng o‘quv jarayoni, o‘quvchilarining xattiharakatlari va o‘z qarorlarini yozib borish.
- **Muammolarni aniqlash:** O‘z faoliyatidagi qiyinchiliklarni yozma shaklda tahlil qilish va yechim yo‘llarini ishlab chiqish.
- **Maqsadlarni qayta ko‘rib chiqish:** Ta’lim maqsadlariga erishish darajasini baholash va yangi maqsadlarni belgilash[⁸].

2. Guruh refleksiyasi

Guruh refleksiyasi pedagoglarning hamkasblar bilan tajriba almashishi va o‘z faoliyatini birqalikda tahlil qilishini o‘z ichiga oladi. Aytmetova S.T. va boshqalar (2000) ta’kidlaganidek, guruh muhokamalari pedagoglarning o‘z faoliyatini boshqa nuqtai nazardan ko‘rishiga imkon beradi[⁹]. Bu metod quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- **Refleksiv seminarlar:** Hamkasblar o‘rtasida o‘z tajribalarini muhokama qilish uchun guruh seanslari tashkil etish.

- **Tajriba almashish:** Muayyan muammolarga yechim topish uchun hamkasblardan maslahat olish.
- **Jamoaviy tahlil:** Guruhda umumiy ta’lim maqsadlarni tahlil qilish va yangi strategiyalarni ishlab chiqish[¹⁰].

3. Superviziya

Superviziya o‘z faoliyatini tahlil qilishning professional usuli bo‘lib, mutaxassislar yordamida amalga oshiriladi. Izbullayeva G. (2023) ta’kidlaganidek, superviziya pedagoglarning o‘z faoliyatini mutaxassis nuqtai nazaridan tahlil qilishiga va yangi yondashuvlarni ishlab chiqishiga yordam beradi[¹¹]. Bu metod quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- **Individual superviziya:** Psixologlar yoki tajribali supervizorlar bilan alohida seanslar o‘tkazish.
- **Guruh superviziysi:** Hamkasblar bilan birgalikda muammolarni muhokama qilish.
- **Strategik maslahatlar:** O‘quvchilar bilan munosabatlardagi qiyinchiliklarga yechim topish uchun maslahatlar olish[¹²].

4. O‘quvchilarning fikr-mulohazalarini tahlil qilish

O‘quvchilarning xatti-harakatlari va ta’lim natijalarini tahlil qilish o‘z faoliyatini baholashning muhim usullaridan biridir. Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023) ta’kidlaganidek, o‘quvchilarning reaktsiyalari pedagogga o‘z strategiyalarining samaradorligini tushunishga yordam beradi[¹³]. Bu metod quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- **O‘quvchilarning rivojlanishini kuzatish:** O‘quvchilarning ta’limdagи muvaffaqiyatlari va qiyinchiliklarini tahlil qilish.
- **Fikr-mulohazalarni yig‘ish:** O‘quvchilar yoki ota-onalardan ta’lim jarayoni haqida mulohazalarni olish.
- **Moslashtirish:** O‘quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda ta’lim strategiyalarini o‘zgartirish[¹⁴].

5. Raqamli vositalardan foydalanish

Raqamli vositalar o‘z faoliyatini tahlil qilishni tizimli va samarali qilishga yordam beradi. Jurayev B.T. (2020) ta’kidlaganidek, zamonaviy texnologiyalar refleksiyani soddalashtiradi va pedagoglarning vaqtini tejaydi[¹⁵]. Bu metod quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

- **Onlayn журнallar:** Refleksiv tahlil uchun maxsus ilovalar yoki platformalardan foydalanish.

- **Ta’lim boshqaruv tizimlari:** O‘quv jarayonini kuzatish va tahlil qilish uchun raqamli vositalardan foydalanish.
- **Ma’lumotlarni tahlil qilish:** O‘quvchilarining natijalarini raqamli shaklda tahlil qilish va xulosalar chiqarish[¹⁶].

O‘z faoliyatini tahlil qilishning ahamiyati

O‘z faoliyatini tahlil qilish intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitishda muhim rol o‘ynaydi. Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023) ta’kidlaganidek, bu metodlar pedagoglarning professional samaradorligini oshiradi va o‘quvchilarining rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi[¹⁷]. O‘z faoliyatini tahlil qilishning ahamiyati quyidagi jihatlarda namoyon bo‘ladi:

1. **Professional o‘sish:** Tahlil orqali pedagoglar o‘z kamchiliklarini aniqlaydi va ularni bartaraf etadi.
2. **Ta’lim sifati:** O‘z faoliyatini tahlil qilish ta’lim jarayonini yanada samarali qiladi.
3. **O‘quvchilar bilan munosabatlar:** Tahlil o‘quvchilarining individual ehtiyojlarini tushunishga va ularga mos yondashuvlarni shakllantirishga yordam beradi.
4. **Emotsional barqarorlik:** O‘z faoliyatini tahlil qilish pedagoglarning stressni boshqarish va emotsional muvozanatni saqlashiga xizmat qiladi[¹⁸].

UNICEF O‘zbekistonning 2023-yilgi hisobotida ta’kidlanishicha, O‘zbekistonda inklyuziv ta’limning rivojlanishi o‘z faoliyatini tahlil qilish metodlarining ahamiyatini yanada oshiradi, chunki bu metodlar o‘quvchilarini umumiy ta’lim muhitiga integratsiya qilishda muhim rol o‘ynaydi[¹⁹].

O‘z faoliyatini tahlil qilishdagi muammolar va yechimlar

O‘z faoliyatini tahlil qilishda bir qator muammolar mavjud:

1. **Vaqt yetishmasligi:** Pedagoglarning bandligi tufayli tahlil uchun yetarlicha vaqt ajrata olasligi.
2. **Malaka yetishmasligi:** Refleksiv tahlil bo‘yicha maxsus ko‘nikmalarning cheklanganligi.
3. **Resurslarning yetishmasligi:** Tahlil vositalari va superviziya seanslari uchun resurslarning cheklanganligi.
4. **Motivatsiya pasayishi:** Tahlil jarayonini doimiy ravishda davom ettirishda qiyinchiliklar[²⁰].

Ushbu muammolarni hal qilish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

1. **Vaqtni rejorashtirish:** Tahlil uchun maxsus vaqt ajratish va uni ish jadvaliga kiritish.

2. **Malaka oshirish dasturlari:** Pedagoglar uchun refleksiv tahlil bo‘yicha treninglar tashkil etish.
3. **Resurslarni ko‘paytirish:** Tahlil vositalari va superviziya seanslari uchun zamonaviy resurslarni ta’minlash.
4. **Motivatsiyani oshirish:** Tahlilning professional o‘sishdagi ahamiyatini targ‘ib qilish va rag‘batlantiruvchi tizimlarni joriy etish[^21].

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 638-son qarori (2021) maxsus ta’lim tizimida zamonaviy yondashuvlarni joriy etishni qo‘llab-quvvatlaydi, bu esa o‘z faoliyatini tahlil qilish metodlarini rivojlantirishda muhim qadamdir[^22].

O‘z faoliyatini tahlil qilishda zamonaviy yondashuvlar

Zamonaviy ta’lim tizimida o‘z faoliyatini tahlil qilishda innovatsion yondashuvlar tobora keng qo‘llanilmoqda. White R. (2021) ta’kidlaganidek, raqamli texnologiyalar va interaktiv metodlar tahlil jarayonini yanada samarali qilishda muhim vosita sifatida qaralmoqda[^23]. Zamonaviy yondashuvlar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- **Raqamli tahlil vositalari:** Onlayn журнallar, ilovalar va platformalar orqali tahlilni tizimli qilish.
- **Virtual reallik (VR):** Ta’lim jarayonlarini simulyatsiya qilish orqali tahlil ko‘nikmalarini rivojlantirish.
- **Sun’iy intellekt (AI):** Pedagoglarning faoliyatini tahlil qilish va moslashtirilgan strategiyalarni ishlab chiqish.
- **Xalqaro tajriba almashinuv:** Xorijiy tahlil metodlarini mahalliy ta’lim muhitiga moslashtirish[^24].

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yildagi PQ-4860-son qarori maxsus ta’lim sohasida zamonaviy yondashuvlarni joriy etishni qo‘llab-quvvatlaydi, bu esa o‘z faoliyatini tahlil qilishning samarasini oshiradi[^25].

Xulosa

O‘z faoliyatini tahlil qilish metodlari intellektual nuqsonli bolalarni o‘qitishda muhim refleksiv kompetentsiya sifatida pedagoglarning professional samaradorligini oshiradi. Tizimlilik, obyektivlik, maqsadlarga yo‘naltirilganlik, refleksiv yondashuv va hamkorlik kabi tamoyillar ushbu metodlarni amalda qo‘llashda asosiy rol o‘ynaydi. Yozma refleksiya, guruh muhokamalari, superviziya, o‘quvchilarning fikr-mulohazalarini tahlil qilish va raqamli vositalardan foydalanish tahlil jarayonini tizimli va samarali qiladi. O‘zbekistonda maxsus ta’lim tizimining rivojlanishi, ayniqsa inklyuziv ta’lim va zamonaviy texnologiyalarning joriy etilishi, o‘z faoliyatini tahlil qilishning ahamiyatini yanada oshiradi. Ushbu bo‘limda keltirilgan tahlillar va adabiyotlar o‘z faoliyatini tahlil

qilish metodlarining mohiyati va o‘rnini chuqur tushunishga yordam beradi va o‘quv qo‘llanmaning keyingi bo‘limlari uchun mustahkam poydevor yaratadi.

6.3. Kasbiy o‘sish rejalashtirish

Kasbiy o‘sish rejalashtirish oligofrenopedagogik faoliyatda refleksiv kompetentlikning muhim tarkibiy qismi sifatida pedagogning professional malakasini oshirish, yangi ko‘nikmalarни egallash va ta’lim jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. Bu jarayon pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilishi, maqsadlarni aniqlashi va uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishini o‘z ichiga oladi. Ushbu bo‘limda kasbiy o‘sish rejalashtirishning mohiyati, tamoyillari, usullari va ahamiyati o‘zbek va xorijiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi. Matn Izbulayeva G. (2022, 2023), Aytmetova S.T. va boshqalar (2000), Mutalipova M.J. va Xodjayev B.X. (2014), Qodirova F.U. va Pulatova D.A. (2023), shuningdek, Vygotskiy va Luriya kabi olimlarning ishlariga asoslanadi. Bo‘limning maqsadi – kasbiy o‘sish rejalashtirishning intellektual nuqsonli bolalar bilan ishlashdagi o‘rnini chuqur tahlil qilish va uning ta’lim jarayonidagi ahamiyatini aniqlashdir.

Kasbiy o‘sish rejalashtirishning mohiyati

Kasbiy o‘sish rejalashtirish pedagogning professional rivojlanishini tizimli ravishda rejalashtirish va yangi bilim, ko‘nikma va tajribalarni egallashga qaratilgan jarayonni anglatadi. Bu jarayon pedagogning o‘z faoliyatini refleksiv tahlil qilishi, o‘z kuchli va zaif tomonlarini aniqlashi va uzoq muddatli maqsadlarga erishish uchun strategik reja tuzishini o‘z ichiga oladi. Izbulayeva G. (2022) ta’kidlaganidek, “kasbiy o‘sish rejalashtirish pedagogning professional malakasini doimiy ravishda oshirish va ta’lim jarayonining sifatini yaxshilashning asosiy vositasidir”^[^1]. Kasbiy o‘sish rejalashtirish quyidagi maqsadlarni ko‘zlaydi:

- Professional malakani oshirish orqali ta’lim sifatini yaxshilash.
- Intellektual nuqsonli bolalarning individual ehtiyojlariga mos strategiyalarini ishlab chiqish.
- Pedagogning professional charchoq (burnout) holatlaridan qochishiga yordam berish.
- Zamonaviy ta’lim metodlari va texnologiyalarini o‘zlashtirish^[^2].

Aytmetova S.T. va boshqalar (2000) ta’kidlaganidek, intellektual nuqsonli bolalar bilan ishlashda kasbiy o‘sish rejalashtirish pedagogning o‘quvchilarining sekin rivojlanish jarayonlariga moslashishiga va ularga samarali ta’lim berishiga yordam beradi^[^3].

Kasbiy o‘sish rejalashtirishning asosiy tamoyillari